

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Սախկալյան Վարդան Էդուարդի

Իրավունքի էությունը և սոցիալական նշանակությունը.
պատմական-տեսական վերլուծություն

ԺԲ.00.01- «Պետության և իրավունքի տեսություն և պատմություն,
պետական և իրավական ուսմունքների պատմություն» մասնագիտությամբ
իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման
ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

Երևան-2016

РОССИЙСКО-АРМЯНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Сахкалян Вардан Эдуардович

Сущность и социальное значение права:
историко-теоретический анализ

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени кандидата
юридических наук по специальности: 12.00.01- «Теория и история государства и права;
история государственных и правовых учений»

Ереван-2016

Ատենախոսության թեման հաստատվել է ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և
իրավունքի ինստիտուտում

Գիտական ղեկավար՝	իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Գ.Հ.Սաֆարյան
Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝	իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ռ.Գ.Պետրոսյան իրավաբանական գիտությունների թեկնածու Հ.Զ. Սարգսյան
Առաջատար կազմակերպություն՝	«ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ակադեմիա

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2016թ. հունիսի 25-ին, ժամը
11⁰⁰-ին Հայ-Ռուսական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈՀ-ի Իրավագիտության 063
մասնագիտական խորհրդի նիստում (0051, Երևան 25, Հովսեփ Էմինի փողոց 123):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Հայ-Ռուսական համալսարանի
գրադարանի գիտաշխատողների ընթերցասրահում:

Սեղմագիրն առաքվել է 2016թ. մայիսի 24-ին:

Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար,
իրավաբանության գիտությունների թեկնածու՝ **Գ.Հ. Հայրապետյան**

Тема диссертации утверждена в Институте философии, социологии и права
НАН РА

Научный руководитель: доктор юридических наук,
профессор **Г.Г. Сафарян**

Официальные оппоненты: доктор юридических наук,
профессор **Р.Г. Петросян**
кандидат юридических
наук **О.З. Саргсян**

Ведущая организация: **Академия образовательного комплекса
Полиции РА**

Защита состоится 25 июня 2016г. в 11⁰⁰ часов на заседании
специализированного совета 063 по Юриспруденция ВАК РА при Российско-
Армянском университете (0051, г.Ереван, ул. Овсепя Эмина 123).

С диссертацией можно ознакомиться в читательном зале научных работников
библиотеки РАУ.

Автореферат разослан 24 мая 2016г.

Ученый секретарь специализированного
совета, кандидат юридических наук

 Дж.А. Айрапетян

Աշխատանքի ընդհանուր բնութագիրը

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը: Մարդկային հասարակությունը իրենից ներկայացնում է բարդ, բազմամակարդ, հակասական, շարժվող, դինամիկ սոցիալական օրգանիզմ: Երբ այն հայտնվում է ճգնաժամային պայմաններում և դրանց ձևավորման նոր բազմաքանակ ձևերում, ապա ցանկացած սոցիալական խնդիր դառնում է բավականին դժվար ճանաչելի, քանի որ իմացաբանորեն հասնել դրա էությանը, որը պարունակվում է անորոշությունների և փոփոխական իրավիճակների համակարգերում, և միևնույն ժամանակ փոփոխված և արդիականացված պրոցեսներում, որոնցում գտնվում է հետազոտվող առարկան, բավականին դժվար է: Բացի դրանից, վերլուծվող առարկան ևս փոփոխական է, իսկ հետևաբար դրա ներքին բովանդակությունը զգում է իր վրա ոչ միայն արտաքին ճգնաժամային «ճնշումներ», այլ նաև ծագում են ներճգնաժամայինները: Այդ փոխկապված իրադարձությունների, երևույթների դիալեկտիկական բնականաբար արտահայտվում է գիտնականների վերլուծական և այլ տեսական գործունեության պրոցեսների վրա:

Հասարակական ճգնաժամային զարգացման հատվածում գիտական իմացության տարածությունում ի հայտ են գալիս բազմաթիվ սոցիալ-իրավական խնդիրներ: Անցումային հասարակությունում դրանք էականորեն ավելացնում են իրենց ծավալը, բովանդակությունը և տարածականությունը: Նախկին խնդիրները, որոնք հարաբերականորեն լուծված էին, դառնում են նոր բովանդակությամբ «պարուրված» և նորովի մոտեցումների, լուծումների անհրաժեշտություն է առաջանում: Տեսությունը չի հասցնում պրակտիկայի հետևից, իսկ պրակտիկան տեսությանը «հում նյութ» է մատակարարում, որը իր չզարգացվածության, և չձևավորվածության ուժով կարող է հանգեցնել տեսական եզրակացությունների խեղաթյուրման:

Այստեղից, գիտության ցանկացած ոլորտի հետազոտողների առջև ծառանում են բազմաթիվ խնդիրներ ոչ միայն կոնկրետ թեմայի վերլուծության պլանում, այլ նաև դեպի նպատակը՝ իրականության նկատմամբ շարժման մեջ: Ընդհանուր խնդրի բազմաոլորտային իրավական իմացության շրջանակներում ծագում է այն գիտական ոլորտի հետազոտության օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ անհրաժեշտություն և պահանջ, որն ունակ է ավելացնել իր տեսական-գործնական պոտենցիալը և, իրականացնելով դա, թեկուզ մեղմացնել ճգնաժամային պրոցեսները: Դրան, անկասկած, անհրաժեշտ է դասել իրավաբանական գիտությունը և հատկապես պետության և իրավունքի տեսությունը և պատմությունը:

Օրենսդրության որակից, իրավական նորմերի՝ որպես պաշտպանիչների և

անհրաժեշտ կարգավորիչների իրականացումից, մեծամասամբ կախված է հասարակության, նրա իրավական ինստիտուցիաների համակարգի բնականոն իրավաչափ կենսագործունեությունը: Նույնիսկ այդ պայմաններում չի նվազում, այլ հակառակը, մեծամասամբ գործնականում իրականացվում և հաստատվում է տեսակետ, որին համապատասխան ցանկացած հասարակական խնդիր պետք է դիտարկվի օրենքի, մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների առաջնության տեսանկյունից: Եվ եթե մեր երկրում իրավունքը երբեք հանդես չի եկել արժեքի դերում բազմաթիվ անձանց, սոցիալական խմբերի, խավերի համար, ապա սպասել տվյալ իրավիճակի արագ փոփոխությանը միամտություն է: Սակայն դժվար, ճգնաժամային պայմաններում ստեղծվում են օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոններ, որոնք դառնում են մարդկային այս կամ այն խնդրի արմատական փոփոխման նախադրյալ, և իրավունքի դերը դրանում կարող է դառնալ վճռորոշ, էական: Այլ խոսքերով, իրավական նորմերի և արժանապատիվ մարդկային գոյության իրավունքի դիալեկտիկ միավորումը գիտատեսական հետազոտության բազայի հիման վրա դրանց փոխլրացնող և փոխհատող գործնական իրականացմամբ կարող է դառնալ ծագած հասարակական խնդիրների լուծման արդյունավետ մեխանիզմ: Իրավունքի սոցիալական նշանակության հիմնախնդիրը խիստ արդիական է, ինչպես գիտատեսական, այնպես էլ գործնական հարաբերություններում, որը հանդիսանում է օբյեկտիվ անհրաժեշտություն վերջինիս գիտական հետազոտության համար:

Հետազոտության թեմայի գիտական մշակվածության վիճակը անբավարար է, քանի որ, առաջին, իրավագետների մեծամասնությունը իրավունքի սոցիալական նշանակությունը նույնականացնում են դրա գործառույթների հետ, երկրորդ, «սոցիալական» եզրույթը դիտարկում է բառի լայն և նեղ իմաստներով, սակայն նեղը՝ տվյալ հասկացության սեփական բովանդակությունը, որպես կանոն, իրավագիտությունում չի բացահայտվում, երրորդ, այստեղից իրավունքի սոցիալական նշանակությունը նեղ է մեկնաբանվում: Պետության և իրավունքի տեսությունում, չի ստացել հանգամանալից լուսաբանություն և տեսական հիմնավորում, որը բացասական է ազդում իրավաբանական պրակտիկայի վրա:

Իրավունքի սոցիալական ասպեկտի հետազոտությունը այս կամ այն չափով հետազոտվել են Ն.Ա. Ապիյանի, Գ.Հ. Սաֆարյանի, Հ.Մ. Ստեփանյանի, Վ.Վ. Ստեփանյանի, Ս.Ս. Ալեքսեևի, Վ.Մ. Բարանովի, Մ.Ի. Բայտինի, Վ.Գ. Գրաֆսկու, Վ.Ի. Գույմանի, Դ.Ա. Կերիմովի, Յու.Ի. Կոզլիխինի, Օ.Է. Լեյստի, Ռ.Զ. Լիվշիցի, Վ.Պ. Մալախովի, Ա.Վ. Մալկոյի, Մ.Ն. Մարչենկոյի, Ն.Ի. Մատուզովի, Ի.Վ.

Մարտիշինի, Վ.Ա. Մուրավսկոյի, Վ.Ս. Ներսեսյանցի, Ի.Ա. Պոկրովսկիի, Ա.Վ. Պոլյակովի, Ֆ.Ի. Ռայանովայի, Ռ.Ա. Ռոմաշովի կողմից: Իրավունքի սոցիալական հիմքերի հետ կապված հիմնախնդիրներն ուսումնասիրվել են՝ Ա.Վ. Ալեքսանդրովայի, Ա.Ն. Բաբենկոյի, Գ.Կ. Վարդանյանցի, Յու.Ի. Գրեցովի, Ե.Շ Գոնտմախերի, Մ.Ռ. Դեմետրազդի, Վ.Դ. Զորկինի, Ա.Հ. Իվանովի, Ս.Ա. Իվանովի, Վ.Ն. Կուդրևսկայի, Վ.Պ. Կազիմիրչուկի, Ս.Ի. Կուրգանովի, Ա.Ի. Կրավչենկոյի, Վ.Վ. Լապանի, Գ.Վ. Մալցևի, Վ.Մ. Սիրիխի, Վ.Ե. Զիրկինի, Բ.Ս. Իբզենի և այլ գիտնականների կողմից:

Իրավունքի սոցիալական նշանակության պարադիգմային հիմունքները ներկայացված են արևմտյան գիտնականների աշխատություններում, Ժ. Բերժեյ, Գ. Բերման, Ռ. Դավիդ, Լ. Դյուգա, Գ. Ելլինեկ, Ռ. Իերինգ, Ժ. Կարբոն, Գ. Կլեններ, Կ. Կուլչար, Ռ.Մյուլլերսոն, Մ. Օրի, Ս. Ռադբրուխ, Ն. Ռուլան և այլ:

Վերը շարադրվածից կարելի է հանգել հետևյալ եզրակացության, որ հետազոտության թեմայի տարբեր ասպեկտներ, ստացել են որոշ արտացոլում գիտական և ուսումնական իրավաբանական գրականությունում: Սակայն տվյալ առարկայական ոլորտը դիտարկվում է միակողմանի, կամ վերացական, դրա համակողմանի և համալիր տեսական վերլուծությունից դուրս: Որոշակի չափով իրավունքի սոցիալական նշանակության գիտատեսական արդիական խնդիրների լուծմանն է կոչված սույն ատենախոսական աշխատանքը:

Ատենախոսական հետազոտության օբյեկտն է իրավունքի էության և սոցիալական նշանակության հետ կապված հիմնախնդիրների համալիր վերլուծությունն է:

Հետազոտության առարկան է հասարակությունում իրավունքի էության և սոցիալական նշանակության տեսական և գործնական ասպեկտների համալիր վերլուծությունը փոխակերպվող հասարակության պայմաններում:

Ատենախոսական հետազոտության նպատակն է ժամանակակից Հայաստանի ներկայիս զարգացման պայմաններում իրավունքի սոցիալական նշանակության հիմնահարցի համալիր և համակողմանի վերլուծությունը:

Տվյալ նպատակի իրականացումը ենթադրում է հետևյալ **խնդիրների** լուծումները.

- բացահայտել իրավունքի էության և բովանդակության ասպեկտները,
- սահմանել «իրավունքի սոցիալական նշանակություն» հասկացությունը,
- վերլուծել իրավունքի սոցիալական նշանակության խնդիրը պատմական զարգացման համատեքստում,
- բացահայտել իրավունքի սոցիալական նշանակությունը հետխորհրդային

ժամանակաշրջանի իրավական համակարգերում և իրավական պատկերացումների մեջ,

– ներկայացնել իրավունքի սոցիալական նշանակության բովանդակության և դրա իրականացման խնդիրը սահմանադրական բարեփոխումների համատեքստում:

Հետազոտության մեթոդաբանական հիմունքները. Ատենախոսության շրջանակում հետազոտությունները կատարվել են համընդհանուր դիալեկտիկայի օրենքների և կատեգորիաների, փիլիսոփայական-աշխարհայացքային ժամանակակից մոտեցումների, համակարգային և ֆունկցիոնալ մեթոդների, ինչպես նաև կոնկրետ իրավաբանական՝ համեմատական իրավական, ձևական-իրավաբանական վերլուծության մեթոդներով:

Աշխատանքի համար տեսական հիմք են ծառայել հայրենական և արտասահմանյան գիտնականներ՝ Ն.Ա. Ապիյանի, Գ.Բ. Դանիելյանի, Ա.Շ. Հարությունյանի, Գ.Գ. Հարությունյանի, Հ.Մ. Ստեփանյանի, Վ.Վ. Ստեփանյանի, Գ.Հ. Սաֆարյանի, Ս.Ս. Ալեքսեևի, Է. Աներսի, Ա. Բարակի, Մ.Ի. Բայտինի, Վ.Մ. Բարանովի, Ժ.Լ. Բերժեյի, Գ. Բերմանի, Ա.Բ. Վենեզրովի, Յու.Ի. Գրևցովի, Ս.Վ. Բոբոտովի, Վ.Գ. Գրաֆսկու, Ա.Ա. Դենիսովի, Կ.Կ. Ժոլի, Ի.Յու. Կոզլիխինի, Դ.Ա. Կերիմովի, Վ.Ն. Կոպրյավցովի, Վ.Վ. Լապանայի, Վ.Վ. Լազարևի, Վ.Պ. Մալախովի, Գ.Վ. Մալցեի, Մ.Ն. Մարչենկոյի, Վ.Ս. Ներսեսյանցի, Ա.Վ. Պոլյակովի, Լ.Ի. Սպիրիդոնովի, Վ.Մ. Սիրիխի, Վ.Ա. Տումանովի և այլոց աշխատությունները:

Հետազոտության գիտական նորույթը. Ատենախոսական աշխատանքի գիտական նորույթը նրանում է, որ հայրենական իրավագիտության մեջ առաջին համալիր ու համակողմանի հետազոտություն է՝ կապված իրավունքի էության և սոցիալական նշանակության հիմնախնդիրների հետ: Բացի դրանից, աշխատանքում հիմնավորվում է սոցիալական իրավունքի՝ որպես իրավունքի հատուկ ոլորտի սահմանադրման անհրաժեշտությունը, տեսականորեն բացահայտվում է իրավունքի սոցիալական նշանակության արժեքը, համակողմանի վերլուծված է իրավունքի սոցիալական նշանակության բովանդակությունը միջազգային և ազգային օրենսդրությունում՝ դրանց կիրառման համատեքստում:

Պաշտպանությանը ներկայացվող հիմնական դրույթները.

1. «Իրավունքի սոցիալական նշանակություն» կատեգորիան բովանդակային առումով բազմապլան է, ինչպես իր ամբողջության, այնպես էլ հարաբերական բնութագրերում: Իրավունքի սոցիալական նշանակությունը՝ նրա գործառույթների,

խնդիրների, արդյունքների, նպատակների փոխկապվածության մեջ է, որոնք իրավական-նորմատիվային տարածությունում արտահայտում են մարդկանց, ինստիտուցիոնալ համակարգերի իրավաչափ գործողությունները, նրանց կարիքները և շահերը: Անհրաժեշտ է սոցիալական իրավունքը տեսականորեն առանձնացնել որպես իրավունքի հարաբերականորեն անկախ կատեգորիա:

2. Իրավունքի սոցիալական նշանակության առարկայական դրույթները հստակորեն պետք է արտահայտեն իրավական (իսկ ավելի ճիշտ՝ սոցիալ-իրավական) պետության էությունը, որում բոլոր իրավաստեղծ սուբյեկտների՝ ժողովրդի, պետության, պետական և ինքնակառավարման մարմինների իրավաստեղծ գործունեության բովանդակությունը և էությունը, պետք է արտացոլեն հասարակության, նրա առանձին խմբերի և անհատ անձանց օրինական շահերը:

3. Սոցիալական իրավունքը՝ որպես բարիք, իրավական հարաբերությունների և գործունեության առանձին տեսակների նորմատիվային ոլորտն է, որի բովանդակությունն է կազմում սոցիալ-իրավական արժեքները՝ սոցիալական արդարությունը, մարդկանց սոցիալական երաշխավորված պաշտպանվածությունը, հասարակության անվտանգությունը և համընդհանուր բարօրությունը:

4. Փոխակերպվող հասարակությունում, որպես կանոն, տիրապետող է իրավական նիհիլիզմը, որը գործնականում արտահայտվում է սոցիալական արդարության և իրավաբանական հավասարության համակարգված խախտումներում: Այս պարագայում սոցիալական արդարության և իրավաբանական (ձևական) հավասարության իրավական կարգավորումը ոչ արդյունավետ է, որի արդյունքում իրավունքը և դրա ինստիտուտները կորցնում են իրենց սոցիալական նշանակությունը: Արժանապատիվ մարդկային կեցության իրավունքը չի աշխատում: Իրավաբանորեն ամրագրված ձևական հավասարությունը խիստ հետ է մնում փաստացի հավասարությունից: Գոյություն չունի ելակետային հավասար հարաբերություններ մարդկանց համար նրանց կենսական կողմնորոշումների, գործողությունների ոլորտում: Այս առումով ավելի նշանակալի է ներկայանում իրավունքի սոցիալական գործառույթը, նրա սոցիալական ուղղվածությունը, որը բովանդակային առումով պետք է արտացոլվի՝ պետության իրավաստեղծ, իրավակիրառ և իրավապահպան գործունեության մեջ:

5. Փոխակերպվող հասարակությունում առավել կարևորվում է պետության և իրավունքի դերը հասարակության էական և ուժեղացող բևեռացման, քաղաքացիների գույքային և այլ սոցիալական անհավասարության աճի

հաղթահարման, տարբեր մակարդակների սոցիալական համակարգերի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքների գործունեության արդյունավետությունն ապահովելու համար:

6. Առաջարկվում է ընդունել «Հայաստանի Հանրապետությունում նորմատիվ իրավական ակտերի սոցիալական չափումների մասին» ՀՀ օրենքը, որում պետք է ամրագրել ընդունվող իրավական ակտի վերաբերյալ հետևյալ պահանջները. օրինագծերի բովանդակությունը՝ դրա մարդկային չափման սոցիալական նշանակության առումով, այսինքն ազգային օրենսդրության ելակետային, որոշիչ չափանիշներից մեկը՝ նրա սոցիալական ուղղվածությունը և յուրաքանչյուր օրինագծի գործադրման սոցիալական կառուցակարգը :

Հետազոտության գիտատեսական և գործնական նշանակությունը.

Աշխատանքի գիտատեսական նշանակությունը նրանում է, որ մենագրության ձևով ամփոփված է արդի իրավահասկացության հիմնական տիպերից մեկի՝ իրավունքի սոցիալական նշանակության և սոցիալական հիմնավորվածության հետ կապված համալիր հիմնախնդիրները, որը, անշուշտ ճանապարհ կհարթի հետագա հետազոտողների և ուսումնասիրողների համար:

Գործնական առումով, այն օգտակար կլինի իրավունքի տեսության և պատմության, իրավական ուսմունքների պատմության դասընթացների ուսումնառության ընթացքում, ինչպես նաև իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների աշխատակիցների համար:

Հետազոտության արդյունքների փորձարկումը.

Աշխատանքը կատարվել է ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի պետաիրավական հետազոտությունների բաժնում, որտեղ իրականացվել են դրա քննարկումը և գրախոսությունը:

Աշխատանքի հիմնական դրույթներն արտացոլվել են հեղինակի մի շարք գիտական հոդվածներում:

Աշխատանքի կառուցվածքը. Սույն ատենախոսական աշխատանքը բաղկացած է՝ ներածական մասից, երեք գլխից, որոնք ներառում են յոթ ենթագլուխ, ամփոփումից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Աշխատանքի համառոտ բովանդակությունը

Ներածության մեջ հիմնավորվում է ատենախոսության թեմայի հետազոտության արդիականությունը, ներկայացվում է գիտական մշակվածության աստիճանը, հետազոտության նպատակը, օբյեկտը, առարկան, մեթոդաբանական հիմքերը, գիտական նորույթը, պաշտպանության ներկայացվող

դրույթները, ատենախոսական աշխատանքի տեսական և գործնական նշանակությունը:

Աշխատանքի առաջին գլուխը՝ «Իրավունքի որպես սոցիալական երևույթի տեսական-մեթոդաբանական ասկպեկտները» վերտառությամբ, բաղկացած է երկու ենթագլխից:

Առաջին գլխի առաջին ենթագլխում՝ «Իրավունքի գիտական ճանաչողության հիմնախնդիրները. մոտեցումների համեմատական վերլուծություն» վերնագրով, հեղինակը հանգամանորեն իրավահամեմատական վերլուծության է ենթարկել իրավունքի գիտական ճանաչողության հետ կապված հիմնահարցերը:

Իրավունքը առավել բարդ, բազմիմաստային, բազմաշերտային, բազմակողմանի սոցիալական երևույթ է: Իրավունքի էությունը և սոցիալական նշանակությունը բացահայտելու համար, անհրաժեշտ է հանգամանորեն խորամուխ լինել այդ բարդ սոցիալական երևույթի գիտական ճանաչողության հետ կապված հիմնախնդիրների պարզաբանման մեջ: Այս առումով, իրավահասկացության հիմնահարցը կենտրոնական տեղ է զբաղեցնում իրավաբանական գիտության մեջ: Սակայն որքան էլ դա պարադոքսալ թվա, «իրավահասկացում» բուն ֆենոմենը, մեր կարծիքով, հետազոտված է շատ մակերեսորեն: Անբավարար չափով են մշակված իրավահասկացման հարցերը գրականության մեջ, չկա միանշանակ պատասխան «ի՞նչ է նշանակում հասկանալ իրավունքը»: Ընդհանրապես, հասկացությունը մտածողության կառուցվածքային ձև է, որն արտացոլում է առարկան իր էական հատկանիշներով:

Դրան համապատասխան իրավահասկացումը բնորոշվում է որպես իրավական կատեգորիա, որը վերաբերվում է դոկտրինալ իրավագիտակցության և իրավական մշակույթի բնագավառին և ներառում է ողջ իրավական համակարգը, այդ թվում իրավաստեղծ, իրավակիրառ և իրավասահման ոլորտները:

Իրավահասկացումը մեր կարծիքով, գիտակարգ է, որն արտացոլում է մարդկային բանականության նպատակաուղղված գործունեությունն՝ ուղղված իրավունքի ճանաչմանը և արժևորմանը:

Առաջին գլխի երկրորդ ենթագլխում՝ «Իրավունքը սոցիալական կյանքի նորմատիվ կարգավորիչների համակարգում» վերնագրով, հեղինակը բացահայտել է իրավունքի դերն ու նշանակությունը սոցիալական կյանքի նորմատիվ կարգավորիչների համակարգում:

Սոցիալական կարգավորումը հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում

մարդկանց վարքագծի կանոնակարգումն է, սոցիալական կարգը կանխորոշող գործընթացը: Կոնկրետ սոցիալական կարգը որոշակիացվում է տարաբնույթ տարրերի գործադրման արդյունքում, որոնց դերում հանդես են գալիս սոցիալական նորմերը, որոնք հանդիսանում են սոցիալական հանրույթի մասնակիցների վարքագծի կանոններ՝ սովորույթներ, ավանդույթներ, ծիսակատարություններ և այլն:

Սոցիալական կարգավորիչները (նորմերը) մարդկանց կամքի ու գիտակցության հետ կապված, նրանց սոցիալական փոխգործակցության ձևերը կարգավորող ընդհանուր կանոններ են, որոնք ծագել են հասարակության պատմական գոյության և զարգացման գործընթացում, համապատասխանում են տվյալ հասարակության մշակույթի տիպին ու կազմակերպման բնութագրին: Այս առումով, իրավական նորմերը որպես սոցիալական նորմերի տարատեսակ օբյեկտիվորեն օժտված են մի շարք յուրահատկություններով, որոնք թույլ են տալիս իրավունքի նորմերը տարբերել ոչ իրավական սոցիալական նորմերից: Իրավունքը հասարակական հարաբերությունների համապարփակ նորմատիվ իրավական կարգավորիչն է: Իրավունքի նորմերը վարքագծի համապարտադիր նորմատիվ կանոններ են, որոնք սահմանում կամ սանկցիավորում է պետության իրավասու մարմինը: Բացի դրանից, իրավունքը, ի տարբերություն սոցիալական մյուս նորմերի (բարոյական, սովորույթ, ավանդույթ, կրոնական նորմեր), վարքագծի համապարտադիր կանոն է և նրա կիրառումը հասարակական կյանքում ապահովվում է պետության հարկադրանքի ուժով: Մինչդեռ մյուս սոցիալական նորմերի կիրառումը կյանքում ապահովվում է բացառապես ներքին համոզման, հասարակական կարծիքի, ազգային սովորույթի և ավանդույթի, կրոնական համոզմունքի, կամային-գիտակցական գործունեության միջոցով: Այդպիսով իրավունքի նորմերի պահանջների կատարումը պարտադիր է, իսկ դրանց իրացումն ապահովվում է պետական հարկադրանքի ուժով:

Աշխատանքի երկրորդ գլուխը՝ «Իրավունքի էությունը, հատկանիշները և սոցիալական նշանակությունը» վերտառությամբ, բաղկացած է երեք ենթագլխից:

Աշխատանքի երկրորդ գլխի առաջին ենթագլխում՝ «Իրավունքի էության և բովանդակության ասպեկտները» վերնագրով, հեղինակը բացահայտում է իրավունքի էությունը և բովանդակության հետ կապված հարցեր:

Իրավունքի էությունը փոփոխվում է հասարակության զարգացմանը զուգահեռ: Չնայած տարբեր տեսական հայեցակարգերի որոշակի հակասությանը, դրանք ունեն մի շարք ընդհանուր դրույթներ, իրավունքը իրենից

ներկայացնում է սոցիալական երևույթ, առանց որի անհնարին է քաղաքակիրթ հասարակության գոյությունը, իրավունքը նորմատիվային ձևով պետք է արտացոլի համամարդկային արդարության պահանջը, ծառայի ընդհանուր հասարակական, այլ ոչ նրա առանձին համայքների կամ սոցիալական խմբերի շահերին՝ հաշվի առնելով անձի որպես հասարակության հիմքի անհատական շահերը, կարիքները, իրավունքը հանդես է գալիս որպես վարքագծի չափանիշ, կանոն, որոնք հաստատվել և պահպանվում են պետության կողմից: Այս տեսանկյունից իրավունքը իրենից ներկայացնում է ազատության և արդարության նորմատիվ կարգ:

Իրավունքի էության վերաբերյալ հարցը դիտարկվում է որպես իրավունքի տեսությունում հիմնականներից մեկի որակով: Հայտնի է, որ ցանկացած երևույթի էությունն իրենից ներկայացնում է առավել կարևոր, որոշիչ, հիմնարար, նշանակալից հատկությունների համախումբ, որոնցով ներկայացվում են դրա մնացյալ բոլոր հատկանիշները: Այս ասպեկտով իրավունքի էությունը հանդես է գալիս որպես իրավունքի գլխավոր ներքին որակական հիմք, որը արտացոլում է հասարակությունում դրա առաքելությունը, էությունը և զարգացման միտումները:

Իրավունքի էության տակ ընկալվում են իրավաբանական երևույթների այն ներքին և անհրաժեշտ, հասարակական և հիմնական, գլխավոր և կայուն գծերը, հատկանիշները և հատկությունները, որոնց միասնականությունը և փոխապայմանավորվածությունը սահմանում են իրավունքի որպես ինքնուրույն սուբստանցիայի որակական առանձնահատկությունը և զարգացման օրինաչափությունները:

Իրավունքի էությունը կազմող գծերը, հատկությունները և հատկանիշները անբաժանելի են վերջինից, անհրաժեշտաբար առկա են դրանում: Ընկալել իրավունքի էությունը՝ նշանակում է հասկանալ նաև դրա իրավական երևույթերը:

Այս մեթոդաբանական պահանջը կայանում է նրանում, որ էության երևույթները պետք է վերլուծվեն հասարակական հարաբերությունների որպես իրավունքի իրական գոյության գործունեության մեջ:

Ժամանակակից իրավաբանական գրականությունում իրավունքի բովանդակության խնդիրին հատկացվել է բավականին մեծ ուշադրություն, որպես կանոն, իրավունքի բովանդակության տակ ընկալվում է իրավունքի նորմերը, անհատական հանձնարարականները, սանկցիաները, պաշտպանական միջոցները, իրավական փաստերը և իրավական իրականության այլ երևույթներ:

Իրավունքի բովանդակությունը՝ իրավաբանորեն իրավունքի սուբյեկտի արժեքավոր շահեր, գործողություններ, արարքներ են, որոնք իրականացվում են

ինչպես ընդհանուր, այնպես էլ կոնկրետ իրավահարաբերությունների շրջանակներում, դա վերջնական արդյունքում իրավունքի միջոցով ձևավորված սոցիալական բովանդակությունն է, այսինքն տնտեսական, քաղաքական և այլ շահեր, որոնք իրականացվում են իրավունքի սուբյեկտների կողմից որպես իրավական արժեքավորներ:

Աշխատանքի երկրորդ գլխի երկրորդ ենթագլխում՝ «Իրավունքի էական հատկանիշները» վերնագրով, հեղինակը հանգամանորեն քննարկում է իրավունքի էական, հիմնային, ելակետային հատկանիշները:

Իրավունքի սոցիալական նշանակության հասկացության և էության բացահայտումը անհնար է, քանի դեռ չի բացահայտվել նրա էական, հիմնային և ելակետային հատկանիշները, որոնց շնորհիվ այն տարբերվում է մյուս նորմատիվ կարգավորիչներից:

Իրավունքի նման առավել էական հատկանիշներին դասվում են 1) պետական-կամային բնույթը, 2) նորմատիվությունը, 3) իշխանական բնույթը, 4) ձևական որոշակիությունը: Իր հերթին իրավունքի հասկացության գլխավոր բաղադրիչներ ներկայացնող այդ հատկանիշներից յուրաքանչյուրի բովանդակությունը տարբերակվում է համալիր, բազմամակարդակ բնույթով, բարդ կառուցվածքով, ինչը ձևավորվում է իրավունքի տվյալ հիմնական հատկանիշը բացահայտող և կոնկրետացնող մի շարք առանձնահատուկ գծերից և հատկություններից:

Իրավունքի պետական-կամային բնույթը կայանում է նրանում, որ իրավունքը արտահայտում է հասարակության պետական կամքը, որը պայսանավորված է վերջինիս տնտեսական, մշակութային, ազգային, կրոնական, ժողովրդագրական և այլ պայմաններով:

Իրավունքի նորմատիվային բնույթը կայանում է նրանում, որ իրավունքը որպես հասարակության պետական կամք արտահայտվում է իրական կյանքում տվյալ պետությունում պաշտոնապես ընդունվող և գործող իրավաբանական նորմաների համակարգը իրենց նյութական հասկացությունում:

Իրավագիտությունում նորմերի այդ համակարգը ընդունված է անվանել իրավունք օբյեկտիվ իմաստով, նկատի ունենալով, որ այն, հանդիսանալով հասարակության պետական կամքը, կախված չէ առանձին անհատների կամքից և հարմարացված չէ որևէ կոնկրետ սուբյեկտի: Դրանով իսկ օբյեկտիվ իրավունքը (նորմերի համակարգը) տարբերվում է իրավունքից սուբյեկտիվային իմաստով (սուբյեկտիվ իրավունք) որպես իրավահարաբերության այս կամ այն մասնակցի (սուբյեկտի) իրավունք (լիազորություններ):

Իրավունքի նորմատիվային հատկանիշը հնարավորություն է տալիս

բացատրել իրավունքի էության, բովանդակության և ձևի հարաբերակցությունը:

Աշխատանքի երկրորդ գլխի երրորդ ենթագլխում՝ «Իրավունքի սոցիալական նշանակության հասկացությունը» վերնագրով, ներկայացվում է իրավունքի սոցիալական նշանակության բովանդակությունը:

Իրավունքի սոցիալական նշանակությունը որպես ինտեգրված հասկացություն բազմանշանակ է, բովանդակային բարդ և բազմապլանային:

Իրավաբանական գրականությունում «իրավունքի սոցիալական նշանակություն» կատեգորիան կիրառվում է մի քանի իմաստներով, օրինակ, իրավունքի պատմական առաքելության բնութագրման համար, այսինքն իրավունքի՝ իր անցյալի կամ ապագայի նկատմամբ կիրառական նշանակության գնահատման համար: Իրավունքի սոցիալական նշանակության տակ երբեմն հասկանում են դրա տնտեսական, քաղաքական, գաղափարական և այլ խնդիրները, կարելի է դիտարկել այն նաև վերջնական սոցիալական արդյունքների տեսանկյուններից, այսինքն սոցիալական հարաբերությունների մեջ այն ձեռքբերումների ասպեկտներում, որոնք պայմանավորված են իրավական նորմերի իրացմամբ:

Դրա հետ կապված կարելի է պնդել, որ ամենաընդհանուր առումով իրավունքը իր սոցիալական նշանակության մեջ ունի հասարակությունում առավել կարևոր, անհրաժեշտ հարաբերությունների ամրագրման և կայունացման, հասարակության կյանքից որոշակի բացասական երևույթների չեզոքացման, նոր, առավել առաջընթաց հասարակական հարաբերությունների ձևերի բարենպաստ զարգացման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման նշանակություն:

Իրավունքի սոցիալական նշանակությունը ձևակերպվում է հասարակական զարգացման պահանջներից, հանդիսանալով այդ պահանջների շարունակություն՝ արտահայտված իրավական ակտով: Հասարակության պահանջներին և սոցիալական անհրաժեշտությանը համապատասխան ստեղծվում են օրենքներ, որոնք կողմնորոշված են որոշակի հարաբերությունների ամրագրմանը, դրանց կարգավորմանը և պաշտպանությանը: Ընդ որում օրենքի այս կամ դերը հանդես է գալիս այնքան հստակորեն և դիտարկելի, որքան սրությամբ է զգացվում դրա հատկապես համապատասխան սոցիալական դերի պահանջը (անհրաժեշտությունը)՝ ամրագրել, պաշտպանել կամ կողմնորոշել որոշակի հասարակական հարաբերությունների զարգացումը:

Աշխատանքի երրորդ գլուխը՝ «Իրավունքի սոցիալական նշանակության մոտեցումների բազմազանությունը» վերտառությամբ, բաղկացած է երկու ենթագլխից:

Երրորդ գլխի առաջին ենթագլխում՝ «Իրավունքը որպես հասարակական (սոցիալական) բարիքի նորմատիվ ձև. պատմատեսական վերլուծություն» վերնագրով, հեղինակը իրավունքը դիտարկում է որպես սոցիալական բարիքի նորմատիվ արտահայտված ձև և քննական վերլուծության է ենթարկում այդ հիմնախնդիրները պատմական զարգացման համատեքստում:

Բարիքը իրավունքի անքակտելի հատկանիշն է, նրա մշտնջենական ուղեկիցը: Դեռևս Դեմոսֆենը տեսնում էր իրավունքի սոցիալական նշանակությունը հասարակությունում կարգի հաստատման մեջ, որն ըստ էության, բարիք է հասարակության համար և որին պետք է հետևեն բոլոր մարդիկ:

Ցիցերոնը դիտարկում էր իրավունքի սոցիալական նշանակությունը նրանում, որ այն ներկայացնում է անհրաժեշտ գործողությունները և արգելում է ոչ ցանկալիները և դրանով իսկ բարիք է հասարակության համար:

Ժամանակակից մասնագիտական գրականությունում բարիքը սահմանվում է որպես առավելագույն ընդհանուր հասկացություն դրական արժեքի (բարիքի հակադրությունը՝ չարիքն է), երևույթի կամ առարկայի նշման համար, որը բավարար է մարդկային որոշակի պահանջ, համապատասխանում մարդկանց շահերին, նպատակներին և ձգտումներին: Ինչպիսին կարող են լինել բարիքի և իրավունքի հարաբերակցության, մասնավորապես իրավունքը որպես բարիք քանի որ իրավունքը, մի կողմից բավականին լայնորեն ընդունված է մեկնաբանել որպես կամքի ձև, սակայն գլխավորը՝ իրավունքը ընդունված է հարաբերակցել ամենից առաջ արդարության գաղափարի հետ: Արդարության նման, բարիքը իրավունքում դրսևորվում է իրավակարգավորումների տարբեր ոլորտներում և կարգավորված հասարակական հարաբերությունների վերջնարդյունքում՝ իրավունքը վերածվում է սոցիալական բարիքի:

Երրորդ գլխի երկրորդ ենթագլխում՝ «Իրավունքի սոցիալական նշանակության հայեցակարգի հիմնախնդիրը իրավունքի տեսությունում» վերնագրով, հեղինակը համակողմանի ներկայացնում է իրավունքի սոցիալական նշանակության հայեցակարգի մեկնաբանությունները արդի իրավունքի տեսությունում: Այս առումով, հեղինակը վերլուծության է ենթարկել իրավունքի տեսության անվանի մասնագետների մոտեցումները իրավունքի սոցիալական նշանակության մասին, ինչպես նաև իրավունքի դերն ու նշանակությունը հասարակության բնականոն զարգացման գործում և սոցիալական-նորմատիվ կարգավորիչների համակարգում:

Եզրակցություններ

1. Իրավունքի սոցիալական նշանակությունը իր առարկայական բովանդակությունն է ստանում կոնկրետ իրավական նորմերում: Սոցիալական հարաբերությունները իրենց բովանդակությունում ամրագրում են մարդուն կենտրոնացված բնույթի սուբյեկտների փոխկապվածության համալիր, որոնք տեսականորեն անմիջականորեն «պատկերում» են դրանց անմիջական կյանքի փաստերը, անհատական և կոլեկտիվային կարիքները և շահերը:

2. Յուրաքանչյուր սոցիալական հարաբերություն և սոցիալական ոլորտ հիմնականում անմիջականորեն չափվում է մարդկային հարաբերություններով և գործունեության տեսակներով: Այս բազային, ելակետային եզրակացությունը հանդիսանում է իրավական և սոցիալական խնդիրների վերլուծության հիմք:

3. Իրավունքի սոցիալական էությունն արտահայտվում է վարքի համապարտադիր կանոններում, որոնք արտահայտում են իրավական նորմերի սոցիալական ասպեկտը, նրա կառուցվածքն ու գործառնությունը սոցիալական փոխկապակցությունների ու հարաբերությունների ընդհանուր համատեքստում: Այս առումով, իրավունքի նորմը ոչ միայն օրենսդրի նորմատիվ-իրավական բնույթի դատողությունն է, այլ նրա իրականացրած սոցիալական քաղաքականությունը:

4. Իրականում, իրավունքը որպես սոցիալական բարդ երևույթ, որպես հասարակության նորմատիվ կարգավորիչ, ներկայացված է և՛ օրենսդրի նորմերում, և՛ իրավահարաբերությունների ողջ բազմազանության մեջ: Իրավունքը միաժամանակ սոցիալական երևույթ է և պետական կամքի արտահայտում, նյութական երևույթ է և բարոյական ու հասարակական արժեքների ու բարիքների ամբողջություն, իդեալ է և իրականություն, պատմական երևույթ և նորմատիվ կարգ, ներքին կամային ակտերի և արտաքինին ենթարկվելու ակտերի, ազատության ակտերի ու հարկադրանքի ակտերի համալիր:

5. Հետխորհրդային շրջանի իրավագիտությունում գերակայում են պլյուրալիստական մեթոդաբանական դիրքորոշումները՝ իրավունքի էության և սոցիալական նշանակության մասին: Սկզբունքորեն փոփոխվել է իմացականի շարժումը՝ անհատականից դեպի հասարակություն և պետություն, այլ ոչ հակառակը: Իրավունքը դառնում է հասարակական հարաբերությունների կարգավորվածության և կայունության մարդասիրական, հավասարակշիռ, նորմատիվային կարգ, որը ուժեղացնում է վերջինիս սոցիալական նշանակությունը: Այս շրջանում հիմքեր կան շտկումներ կատարել «սոցիալական» կատեգորիայի բովանդակությունում և հիմնավորել սոցիալական իրավունքի

որպես իրավունքի ժամանակակից արդիականացված ոլորտի առանձնացման անհրաժեշտությունը:

Սոցիալական իրավունքը արտացոլում, ամրագրում և կիրառում է իրավունքի սոցիալական բովանդակությունը՝ դրա սոցիալական և մարդկային չափումներով և նշանակությամբ: Իրավունքի այդ ոլորտը առավել անմիջականորեն ամրագրում և իրականացնում է գործնականում մարդու վարքագծի նորմերը, կարիքները, շահերը:

6. Պետության և իրավունքի տեսությունում իրավունքի սոցիալական նշանակությունը կարելի է ներկայացնել հետևյալ ձևով, ա) չի կարելի սահմանափակել իրավունքի (իրավունքի նորմերի) սոցիալական նշանակության խնդիրը միայն իրավունքի գործառույթների հարցերով, չնայած վերջիններս իրենց մարդկային չափման մեջ տիրապետում են սոցիալական նշանակությամբ, հասարակությունում իրավունքի դերով, բ) իրավունքի սոցիալական նշանակությունը արտահայտվում է անհատական և ինստիտուտային պրոցեսների կարգավորումներում, իրավական կազմակերպության ստեղծման, իրավակարգի աջակցման, պահպանության և պաշտպանության մեջ, գ) իրավունքը արժեքաբանորեն, օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է ոչ միայն օրինականության և իրավակարգի ապահովման, այլև հասարակության գործառնությունները և անձի անվտանգությունը ու բարեկեցիկ կյանքը ապահովելու առումով: Դրա այս և այլ հատկանիշներ արտացոլվում են սոցիալական և անհատական նշանակություններում, իրավագիտակցությունում, իրավասուբյեկտիվությունում, դ) մարդկային շահերի բազմաձևությունը ապահովվում և պաշտպանվում է իրավունքով սուբյեկտիվային իրավունքների մեխանիզմների և կողմերի՝ իրավահարաբերությունների մասնակիցների իրավաբանական պարտականությունների միջոցով, որը «հանգեցնում» է իրավակարգի՝ իրավունքի սոցիալական նշանակության կարևոր բաղադրիչի ծագմանը, պահպանությանը և զարգացմանը, ե) իրավունքի սոցիալական նշանակությունը սահմանվում է ոչ միայն գործող իրավական նորմերի բովանդակությամբ և իրականացմամբ, այլ նաև նորմերով՝ պայմաններով, այսինքն գոյության նորմերով: Դրանց դիալեկտիկան՝ իրավունքի սոցիալական նշանակության և կոչման կարևոր բաղկացուցիչ է, զ) իրավունքի սոցիալական նշանակությունը սահմանվում է ոչ միայն իրավունքի նորմերի բովանդակությամբ և գործնական իրականացմամբ, այլ նաև տարբեր ոչ իրավական, գաղափարական, հոգևոր և այլ փաստաթղթերի բովանդակությամբ, որոնք ուժեղացնում են իրավական կարգավորման սոցիալական նշանակությունը և ուղղվածությունը:

7. Իրավունքը միաժամանակ այն բանի հենքն է, ինչը պետք է կատարի սոցիոմում ապրող մարդը, և կանոնների ամբողջություն է, որոնք կարգավորում են մարդկանց միջև հարաբերությունները: Իրավական նորմն այստեղ հանդես է գալիս ձևի տարր և չի կարող առանձնացվել իրավական հիմքից, այսինքն իրավաբանական համակարգի հիմքից ու նպատակից:

8. Եթե իրավունքը սահմանում ենք որպես սոցիալական երևույթ, ապա մարդը լինելով հասարակական էակ, ապրելով հասարակության մեջ, ներքաշված է լինում անխուսափելի հարաբերությունների համակարգի մեջ, որոնք արմատներով հասնում են մինչև իրերի բուն էությունը: Նույնիսկ մարդկանց համատեղ կյանքի նախնական ձևերը ենթադրում են համայնքի յուրաքանչյուր անդամի անձի հաստատման ինստիտուտի առկայություն և մյուսների կողմից դրա ճանաչում: Ելնելով դրանից, իրավունքը կարող է հավակնել սոցիալական գիտությունների հետ ինտեգրացիայի, ինչը ստիպում է վերանայել իրավունքի սոցիալական բնույթի մասին հարցը և հիմնավորել իրավունքի ընկալումը, որը հիմնված է սոցիալ-գիտական տեսության և իրավաբանական իրավահասկացության վրա:

9. Սոցիալական ընկալման շրջանակներում իրավունքը ձեռք է բերում իր սոցիալ-իրավական բովանդակությունը, որը նրան բնորոշ և հատուկ է միայն արդարացիի, այդ նախնական սահմանային ու տարրական ընկալմամբ, որը ներմուծում է ոչ միայն տարրական կարգադրություններ, որոնք արգելում են վնաս հասցնել որևէ մեկին կամ յուրաքանչյուրին հատուցել պատշաճը, այլև ենթադրում է նաև հակասական շահերի միջև հավասարակշռություն հաստատելու անհրաժեշտության մասին առավել խորը գաղափար՝ մարդկային հասարակության առաջընթացն ու նրան աջակցություն ապահովող կարգի ամրապնդման նպատակով:

10. Իրավունքը իմացաբանական առումով՝ սոցիալական արդարության, ազատության, ձևական (իրավաբանական) հավասարության նորմատիվ-պաշտոնական արտահայտությունն է: Իրավունքը գոյաբանական առումով՝ սոցիալական բարիք է, հասարակության և նրա բազմաշերտ օրինական շահերի պաշտպանության արդյունավետ և համապարփակ միջոց է:

Ատենախոսական աշխատանքի հիմնական դրույթներն արտացոլվել են հեղինակի հետևյալ հոդվածներում.

1. Իրավունքի գիտական ճանաչողության հարցի շուրջ
//«Արդարադատություն», Երևան, 2015, Հունիս, № 2 (29), էջ 20-23:
2. Իրավունքի էության և բովանդակության ասպեկտները
//«Արդարադատություն», Երևան, 2015, Սեպտեմբեր, № 3 (30), էջ 20-25:
3. Իրավունքի սոցիալական նշանակության հիմնահարցերը
//«Արդարադատություն», Երևան, 2015, Դեկտեմբեր, № 4 (31), էջ 14-20:
4. Իրավունքի էական հատկանիշները //«Օրինականություն», Երևան 2015, № 90, էջ 66-71:

Сахкалян Вардан Эдуардович
Сущность и социальное значение права:
историко-теоретический анализ

РЕЗЮМЕ

Актуальность исследования темы настоящей диссертационной работы обусловлена значительным усложнением роли права в стабильном развитии общества и для формирования демократического общества и становления правового государства посредством права.

Помимо вышеуказанного необходимо подчеркнуть, что степень научной разработанности темы недостаточна, поскольку, во-первых большинство правоведов отождествляют социальное значение права с его функциями, во-вторых, термин “социальное” рассматривается в широком и узком смыслах слова, однако узкий – собственно содержание данного понятия, как правило, в правоведении не раскрывается, в-третьих, отсюда узко истолковывается социальное значение права. Рассматриваемая проблема в теории права не получила обстоятельного освещения и теоретического обоснования, что отрицательно влияет на юридическую практику.

Предметом исследования является комплексное исследование теоретических и практических аспектов сущности и социального значения права в обществе в условиях трансформирующегося общества.

Цель диссертационной работы – комплексный и всесторонний анализ проблемы социального значения права в нынешних условиях современной Армении.

Научная новизна настоящей диссертационной работы в том, что это – первое комплексное и всестороннее исследование в отечественном правоведении, связанное с проблемами сущности и социального значения права. Помимо этого, в работе обосновывается необходимость дефиниции социального права как особой области права, теоретически выявляется ценность социального значения права, всесторонне анализируется содержание социального значения права в международном и национальном законодательстве – в контексте их применения.

Категория “социальное значение права” является многоплановой в содержательном смысле – как в целостности, так и в относительных характеристиках. Социальное значение права – во взаимосвязи его функций, задач, результатов, целей, которые в нормативно-правовом пространстве выражают правомерные действия людей, институциональных систем, их нужды и интересы. Необходимо

теоретически выделить социальное право как относительно независимую категорию права.

Вещественные положения социального значения права должны четко отражать сущность правового (а точнее – социально-правового) государства, в котором содержание и сущность правотворческой деятельности всех правотворческих субъектов – народа, государства, государственных и правоприменительных органов, должны отражать законные интересы общества, его отдельных групп и индивидуумов.

Социальное право как благо – это нормативная область правовых отношений и отдельных видов деятельности, содержание которой составляют социально-правовые ценности – социальная справедливость, социально гарантированная защищенность людей, безопасность общества и всеобщее благоденствие.

В трансформирующемся обществе подчеркивается важность роли права для обеспечения преодоления существенной и усиливающейся поляризации общества, роста имущественного и иных социальных неравенств граждан, обеспечения эффективности деятельности институциональных структур социальных систем на различных уровнях.

В работе предлагается принять Закон РА “О социальных измерениях нормативных правовых актов в Республике Армения”, в котором нужно закрепить следующие требования к принимаемому правовому акту: содержание законопроектов – в плане социального значения его человеческого измерения, т. е. один из исходных, определяющих критериев национального законодательства – его социальная направленность и социальный порядок применения каждого законопроекта.

Научно-теоретическое и практическое значение исследования: Научно-теоретическое значение настоящей работы в том, что в форме монографии обобщены комплексные проблемы, связанные с одним из основных типов современного правопонимания – социальным значением и социальной обоснованностью права, что бесспорно проложит путь для дальнейших исследований и изучающих.

В практическом плане он будет полезен для теории и истории права, в процессе изучения курсов по истории правовых учений, а также для сотрудников правотворческих и правоприменительных органов.

Sakhkalyan Vardan Eduard

The essence and social significance of law historical and theoretical analysis

Summary

The relevance of the research topic of this thesis is due to a significant complication of the role of law in the stable development of society and for the formation of a democratic society and the establishment of constitutional state by law.

In addition to the above it should be emphasized that the degree of scientific elaboration of the topic is insufficient, because, firstly, most jurists identify the social value of the rights to its functions, and secondly, the term "social" is considered in the broad and narrow sense of the word, but narrow one - the actual content of the concept is not disclosed in the jurisprudence as a rule, thirdly, hence social significance of law is narrowly construed. The problem under consideration in the theory of law has not received extensive coverage and theoretical justification, which adversely affects the legal practice.

The subject of the study is a comprehensive study of the theoretical and practical aspects of the spirit and social significance of rights in a society in the conditions of a transforming society.

The aim of the thesis - comprehensive and in-depth analysis of the problem of social purpose of law in the present conditions of modern Armenia.

The scientific novelty of this thesis is that it is in the fact that it is the first comprehensive and thorough investigation into the domestic jurisprudence associated with the problems of the spirit and values of social rights. In addition, the rationale for the definition of social rights as a particular area of law is given in the work, the value of the social importance of law is theoretically revealed, the content of the social significance of law at the international and national law - in the context of their application is comprehensively analyzed.

The category of "social significance of law" is a multi-faceted in terms of content - both in integrity and relative performance. The social significance of law

is in the relations of its functions, tasks, outcomes, goals, which express legitimate actions of people, institutional systems, their needs and interests in the legal space. It is necessary to highlight the theoretical social right as a relatively independent category of rights.

The real position of the social value of law should clearly reflect the essence of the legal (or rather - the social and legal) state, in which the content and essence of the law-making activities of all law-making subjects - the people, the state, government and law enforcement officials should reflect the legitimate interests of society and its discrete groups and individuals.

Social legislation as a boon is the regulatory area of legal relations, and certain types of activities, the contents of which constitute the social and legal values - social justice, guaranteed social protection of people, public safety and general welfare.

In the transforming society the importance of the role of law to ensure that overcoming the substantial and increasing polarization of society, the growth of the property and other social inequalities of citizens, ensuring efficiency figures of institutional structures of social systems at different levels is emphasizes.

We propose to adopt the RA Law "On social dimensions of normative legal acts of the Republic of Armenia", which it is necessary to secure the following requirements to take legal act: the content of the bills - in terms of social importance of its human dimension, i.e. one of the original, defining criteria of national legislation - its social orientation and social order of application of each bill.

The theoretical and practical significance of the study: The theoretical value of this work is that in the form of a monograph it summarizes the complex problems associated with one of the main types of modern legal thinking - social value and social validity of the right, which undoubtedly pave the way for further research and study .

In practical terms, it will be useful for the theory and history of law in the process of studying courses on the history of legal doctrines, as well as for employees of law-making and law enforcement.

